ISBN : 978-93-85664-20-8

Gokhale Education Society's

R. N. Chandak Arts, J. D. Bytco Commerce & N. S. Chandak Science College, Nashik Road - 422 101

ISO 9001:2008 Certified • NAAC reaccredited 'B' Grade

E-PROCEEDINGS

One Day Multifaculty National Seminar

on

"The Relevance of Spirituality in Human Life"

on

Saturday 3rd October, 2015

Chief Editor : Prin. Dr. R. M. Kulkarni

Executive Editor : Asso. Prof. Smt. Geeta Jagirdar

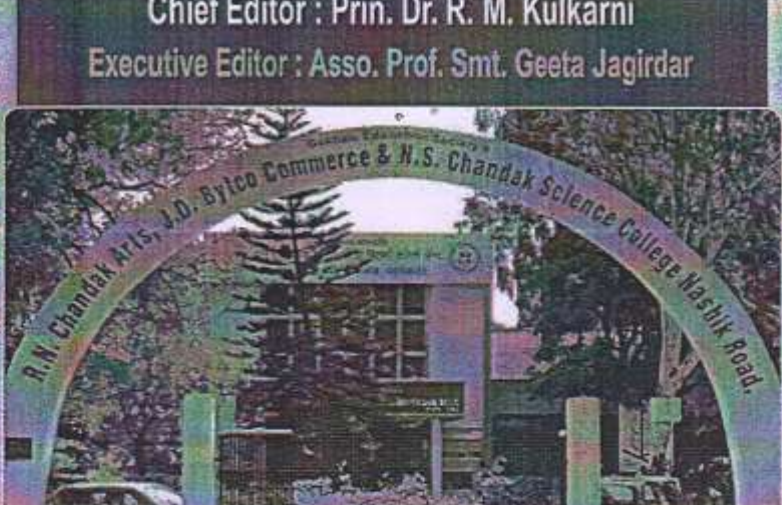

ISBN No. : 978-93-85664-20-5

12	अध्यात्म आणि विज्ञान	डॉ. दिपा कैलास होळकर	५६

Technical Session - III
Sub Theme : Spirituality and Social & Political Life
Time : 03.00 am to 04.30 pm

Paper No.	Title of the Paper	Name	Page No.
13	आज भारतातील तरुण पिढीला असलेली अध्यात्माची आवश्यकता	प्रा. सागर कुलकर्णी व प्राचार्य डॉ. राम कुलकर्णी	६०
14	इतिहासातील अध्यात्मिक गुरुंचे योगदान आणि आजच्या काळातील त्याची समर्पकता	प्रा. स्वाती सदाशिव हनुमंते	६३
15	Alternative Solutions to Modern Civilization Problems Through Spirituality	Mrs. S.V.Kakde	67
16	A New Age Meaning to Spirituality	Dr. Mrs. Charusheela Birajdar	73
17	अध्यात्म आणि सर्वांगिण विकास	प्रा. डॉ. स्मीता कृ. कडवे	७७
18	Leadership Principles And Lord Shiva	Mr. Mahesh A. Kulkarni	79
19	महात्मा बसवेश्वरांचे अध्यात्मातील योगदान आणि आजच्या काळातील त्याची समर्पकता	प्रा. शिंदे नारायण अंबू	८३
20	अध्यात्माचे सामाजिक जीवनातील महत्त्व	प्रा. वृषाली नितीन थोरात	८८
21	अध्यात्मिक गुरुंचे योगदान आणि आजच्या काळातील त्याची समर्पकता	प्रा. डॉ. डी. ए. पाटील	९०
22	अध्यात्म आणि मानवाचा सर्वांगिण विकास	प्रा. स्मीता ओंकारराव माळवे	९३
23	अध्यात्माची राजकीय जीवनातील भूमिका	डॉ. सतीश विश्वनाथ महाजन	९५
24	Sustainability and spirituality	Asst. Prof. Geetanjali Govind Pitre	९७
25	अध्यात्माचे सामाजिक जीवनातील महत्त्व	डॉ. चित्रा रविकिरण म्हाळस	१०१
26	अध्यात्म आणि मानवाचा सर्वांगिण विकास	प्रा. जयश्री शहा व डॉ. मंजुषा कुलकर्णी	१०६

ISBN No. : 978-93-85664-20-5

अध्यात्म आणि मानवाचा सर्वांगिण विकास

प्रा. स्मिता ओंकारराव माळवे
मराठी विभाग, कै. बिंदू रामराव देशमुख कला व वाणिज्य महिला महाविद्यालय, नाशिकरोड.

अध्यात्म आणि मानवाचा अन्योन्य संबंध आहे. जो पूर्वापार चालत आला आहे. सर्वच धर्मांत अध्यात्म साधना दिसून येते. अध्यात्माला गुढतेचे एक वलय आहे. संत परंतपरेतूनही अध्यात्म साधना जाणवते. मानवाच्या सर्वांगिण विकासाकरिता अध्यात्म साधना महत्त्वपूर्ण ठरते.

अध्यात्मात नाम महात्म्य:- मी जेव्हा म्हटले जाते तेव्हा नेमका त्याचा अर्थ काय ? देहास मी म्हणावे काय ? मग देह गेल्यावर काय ? माझ्या असण्याचा सत्यपणा मी नामास का देऊ नये ? अध्यात्म साधनेचा विचार करता नामाचे महत्त्व अनन्यसाधारण होय. व्यावहारिक सत्य म्हणजे Truth आणि दुसरे ज्याला आपण सत् म्हणतो ते म्हणजे Reality म्हणजेच पारमार्थिक सत्य होय. नामाच्या बाबतीत आपणांस Reality ची जाणिव का होत नाही ? नाम हे कारण मात्र नव्हे ! तर ते निव्वळ होय ! त्याच्या असण्याला काही कारण नाही आणि ते लावूही नये. कोणत्याही कार्यकारणभावाशिवाय नाम स्मरण हाच मूलमंत्र होय. निर्विचारी होता येऊ लागले की, आत्मज्ञान होते असे पतंजलींनी म्हटले आहे. विषयातून आनंद मिळतो तसा नामाचा आनंद मिळता त्याच्यामागे जावे ! नाम प्रेम आणि तद्विस्मरणे परमव्याकुलता ही त्याच्या पुढील पायरी होय.

अध्यात्म मार्गातील षड्रिपू:- षड्रिपूंना दूर करणे साधकास आवश्यक ठरते अथवा अध्यात्म साधनेतील सर्वात मोठी अडचण ठरतात. काम, क्रोध, मद, मोह, लोभ, मत्सर हे ते षड्रिपू होत. जीव कर्मे करतो आणि सुख दुःख भोगतो आत्मा त्याच्याकडे केवळ साक्षीभावाने पाहातो. जीवपणाचे मूळ अहंकारात आहे. आणि त्याचा स्पर्श म्हणजे मोह होय. कोणतीही गोष्ट निरंकार पध्दतीने आत्मा करतो काय ? हा प्रश्न स्वतःस विचरल्यास खचितच ह्याचे उत्तर सपडेल.

श्रध्देत सातत्यता:- निरंतर म्हणजे सतत, एकसारखे, Continuous असा अर्थ सामान्यतः होय. निरंतर म्हणजे सुरुवातीस असा एकच क्षण येतो की, तेव्हा भगवंताच्या अस्तित्त्वाची सत्यता पटते. तद्रूपतेने ज्ञान होते आणि नंतर असे क्षण वारंवार येऊन ती सत्यता स्थिर होते. भगवंताची सत्यता अशा प्रकारे स्थिर होणे हे खरे निरंतर आहे. साधकाची श्रध्दा निरंतर हवी आणि पराकोटीची हवी. मन हे अनेक वृत्तींचे बनलेले असते. त्यात वृत्तींच्या लहरी सारख्या उठत असतात. म्हणून कोणतीही वृत्ती उठली की, त्याच्यावर नामाचा आणि पूर्णतः श्रध्देचा उतारा देणे योग्य ठरते. श्रध्दा आणि अश्रध्दांमध्ये हाच भेद असतो की, श्रध्दा पूर्णतः चरणी लीन होतात आणि अश्रध्दांच्या मनात वृत्ती लहरी आणि विचारांचे काहूर उठत असते. भगवंताप्रती पूर्णतः लीनता आणि श्रध्देचा भाव मार्ग सूकर करतात. म्हणून श्रध्देचे सातत्य हवे. सातत्य आणि अखंडत्व हवे. श्रध्दा मनाच्या पलीकडे आहे. ती सत्याची धारणा आहे.

देहाची सूक्ष्मता:- स्वदेहाच्या सूक्ष्मतेची जाणीव व्हावयास हवी. नश्वर देहाचे स्वरुप जाणून घेणे महत्त्वपूर्ण ठरते. देहाच्या भूमिकेपलिकडे जायला हवे. आज जगात ज्या सुधारणा होत आहेत. जे शोध लागत आहेत त्यात देहाला अतिशय महत्त्व दिलं गेलं आहे. निराकार, निर्विकार, प्रचंड परमात्म्यापुढे सूक्ष्म देहाचे स्थान ते काय ? मी, माझा ही बर्हिअंगाची भाषा बदलून अंतर्मुख होऊन अंतरंगाची भाषा बोलता आली पाहीजे. शरिराचे चोचले न पुरवता प्रसंगी कठोरपणे देहावर मात करता आली पाहीजे. परमात्म्याच्या महतीपुढे देहाची सूक्ष्मता ध्यानात आल्यास मन शुध्दी होते. मनास उन्नतावस्था प्राप्त होते.

ध्यान धारणेचे महत्त्व:- अध्यात्म साधनेत ध्यान धारणेचे महत्त्वही अनन्यसाधारणच ठरते. साधन करुन सांताने अनंताकडे जायचे आहे. मात्र सांतामध्ये अनंताचे काही गुण असल्याखेरीज ते शक्य असे म्हटले आहे. ध्यानामध्ये सांत हा अनंताच्याजवळ जात राहातो. प्रवाहातून तो पुढे- पुढे जात असतो. म्हणून हे पुढे जाणे मोजतांना ध्यान ही एक अवस्था येते. एका विषयावर

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाचे
मान्यताप्राप्त क्रमिक पुस्तक!

ज्ञान व्यवस्थापनाचे घटक

प्राचार्य डॉ. मुरलीधर गोविंदराव चांदेकर
प्रा. डॉ. सुषमा राजीव हसबनीस
प्रा. मधुरा अमेय करमरकर

NIRALI PRAKASHAN
ADVANCEMENT OF KNOWLEDGE

IQAC Coordinator
NSPM's Late Bindu Ramrao Deshmukh
Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya,
Nashik Road-422 101

PRINCIPAL
N.S.P.M's Late Bindu Ramrao Deshmukh
Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya,
Jail Road, Nasik Road [illegible]

अनुक्रमणिका

1. ज्ञान संकल्पना 1.1-1.18

1.1 ज्ञान संकल्पना
1.2 ज्ञानाचे प्रकार
1.3 ज्ञानाची उत्क्रांती
1.4 व्यवसाय व्यवस्थापनात ज्ञानाची भूमिका
1.5 ज्ञान विकासाचे टप्पे/अवस्था
1.6 ज्ञान संपादनाचे आव्हान
1.7 ज्ञान व्यवस्थापन संकल्पना
1.8 ज्ञान व्यवस्थापनाचे पैलू
1.9 ज्ञान व्यवस्थापन स्तंभ
1.10 ज्ञान व्यवस्थापनाचा विकास
1.11 ज्ञान व्यवस्थापनाची उत्क्रांती
1.12 ज्ञान व्यवस्थापनाचा सर्वांगीण दृष्टिकोन

2. संटनात्मक शिक्षण 2.1-2.14

2.1 संघटनात्मक शिक्षण संकल्पना
2.2 संघटनात्मक शैक्षणिक सिद्धान्त
2.3 संघटनात्मक शिक्षणाचे वेगवेगळे दृष्टिकोन
2.4 वैयक्तिक शिक्षण
2.5 समूह शिक्षण
2.6 संघटनात्मक शिक्षणाच्या प्रेरणा
2.7 संघटनात्मक ज्ञान
2.8 ज्ञानसंपदा
2.9 माहिती वितरण
2.10 माहिती विवेचन
2.11 संघटनात्मक स्मृती
2.12 संघटनेतील शिक्षणास असहकार्य व न शिकणे
2.13 संघटनेतील नित्यक्रम

3. ज्ञान व्यवस्थापनाची साधने 3.1-3.20

3.1 ज्ञान व्यवस्थापनाची साधने
3.2 ज्ञान हस्तगत करणे
3.3 ज्ञानाचे व्यवस्थापन व साठवणूक

IQAC Coordinator
NSPM's Late Bindu Ramrao Deshmukh
Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya,
Nashik Road-422 101

PRINCIPAL
N.S.P.M's Late Bindu Ramrao Deshmukh
Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya,
Jail Road, Nasik Road-422 101

लेखक परिचय

प्राचार्य डॉ. मुरलीधर गोविंदराव चांदेकर

एम. कॉम., एम. फील., पीएच. डी.

- प्राचार्य व्ही. एम. व्ही. कॉमर्स, जे. एम. टी. आर्ट्स, जे. जे. पी. सायन्स महाविद्यालय.
- नागपूर व पुणे विद्यापीठाचे पीएच. डी. मार्गदर्शक
- व्यवस्थापन मंडळ, विद्वत परिषद, नियोजन मंडळ, वाणिज्य व्यवस्थापन विद्याशाखा, परीक्षा विभाग व पुनर्रचना परीक्षा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ इत्यादींचे सदस्य
- सिनेट व परीक्षा पुनर्रचना सदस्य, मुंबई विद्यापीठ
- मुख्य संपादक, होरॉयझन संशोधन पत्रिका

प्रा. डॉ. सुषमा राजीव हसबनीस

एम. कॉम., एम. फील., पीएच. डी.

सहयोगी प्राध्यापक, वाणिज्य विभाग प्रमुख, कै. बी. आर. डी. आर्ट्स ॲण्ड कॉमर्स महिला महाविद्यालय, नाशिक.

प्रा. मधुरा अमेय करमरकर

कॉम्प्युटर इंजिनिअर, एम. बी. ए. कौन्सीलर,

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नवी मुंबई

niralipune@pragationline.com | www.pragationline.com

Also find us on www.facebook.com/niralibooks

ISBN 935164393-X

9789351643937

N0246

IQAC Coordinator
NSPM's Late Bindu Ramrao Deshmukh
Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya,
Nashik Road-422 101

PRINCIPAL
N.S.P.M's Late Bindu Ramrao Deshmukh
Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya,
Jail Road, Nasik Road-422 101

(20) 15-16

e. book.

Published for National Level Seminar on "The Role of National Service Scheme for Effective Implementation of Prime Minister Schemes for Rural Area"
ISBN: 9788192842967, 19 March, 2016

"The Role of National Service Scheme for Effective Implementation of Prime Minister Schemes for Rural Area"

19 and 20 March. 2016

Organised Under,

QUALITY IMPROVEMENT PROGRAMME (BCUD)
SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY, PUNE

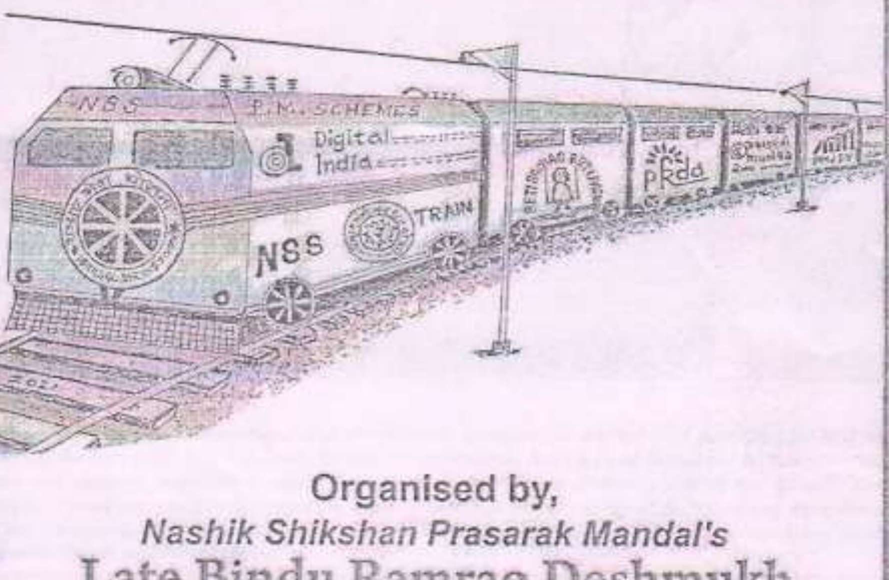

Organised by,

Nashik Shikshan Prasarak Mandal's

Late Bindu Ramrao Deshmukh Arts and Commerce Mahila Mahavidyalay, Nashik Road.

Ph.No. (0253) 2465967. Email ID - seminarnss@gmail.com

Published for National Level Seminar on "The Role of National Service Scheme for Effective Implementation of Prime Minister Schemes for Rural Area"
ISBN: 9788192842967, 19 March, 2016

Board of Editors: Dr. A. R. Bhardwaj, Dr. K. D. Kushare, Dr. S. J. Limbare, Dr. D. K. Holkar, Prof. Prakash Warkari and Prof. Tejesh Beldar

PAPER NO	NAME OF THE PARTICIPANT	TITLE OF THE PAPER
12	MR. JOSHI NIKHIL D	IMPLEMENTATION OF PM SCHEMES THROUGH NSS
13	PROF. SONALI R. LIMAYE	THE ROLE OF NATIONAL SERVICE SCHEME FOR EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF PRIME MINISTER SCHEMES IN RURAL AREAS
14	DR. S.R.HASABNIS	CONTRIBUTION OF THE FEMALE STUDENTS IN N.S.S
15	DR. SUPRIYA SHIRISH KULTHE	IMPLEMENTATION OF DIGITAL INDIA SCHEME THROUGH NSS
16	MR. PRAFUL PANDIT BHOSALE	CONSTRUCTIVE WORK UNDER NATIONAL SERVICE SCHEME UNIT : EMBODIMENT OF SOCIAL VALUES
17	ASHWINI ASHOK TILE	INCULCATION OF SOCIAL VALUES THROUGH NSS
18	ASHWINI RAJENDRA KAPHARE	DEVELOPMENT OF YOUTH THROUGH NSS
19	श्रीमती.राजश्री विश्वनाथ भानगुडे	राष्ट्रीय सेवा योजना नागरिकांच्या विविध योजनांच्या माध्यमातून सामाजिक विकासाचा एक आकृतीबंध
20	प्रा.डॉ.सौ.करुणा दिपक कुशारे	आर्थिक समावेशनात राष्ट्रीय सेवा योजेची भूमिका
21	प्रा.डॉ.दिपा कैलास होळकर	एन.एस.एस आणि ग्रामीण विकास
22	प्रा.डॉ.लता दोधू पवार	" बेटी बचाओ,बेटी पढाओ " योजनेचे सारतत्व

Remaining papers are continued on next page............

Please click on PAPER to access/open it.

Attention:

The views and opinions, expressions and/or reflections contained in this e-BOOK published for and on behalf of the Late BRD Arts and Com., Mahila Mahavidyalaya, Nashik Road should not be interpreted as views and opinions, expressions and/or reflections of the College Authority and of the Editors. The opinions / views expressed in the papers in this e -BOOK by the authors are of their own and the Editors do not necessarily agree with them. The authors themselves are responsible for the contents of their Research Papers and for the plagiarism.

ISBN 9788192842967

Published for National Level Seminar on
"The Role of National Service Scheme for Effective Implementation of Prime Minister Schemes for Rural Area"
(19 March, 2016)
ISBN 9788192842967

" बेटी बचाओ, बेटी पढाओ " योजनेचे सारतत्व

प्रा.डॉ.लता दोधू पवार
कै.बिंदू रामराव देशमुख
कला व वाणिज्य महिला महाविद्यालय,नाशिकरोड

आपल्या देशाला हजारो वर्षांची परंपरा आहे. आपली संस्कृती प्राचीन संस्कृती आहे. या संस्कृतीने स्त्रीला अत्यंत मानाचे मानले. स्त्री ही देवाने निर्माण केलेले अद्वितीय रत्न म्हटले. 'यत्र नार्यस्तु पुज्यते, रमन्ते तत्र देवतः' म्हणजे जेथे स्त्रियांचा मान सन्मान केला जातो तेथे देवता वास करतात. असे संस्कृत वचन आहे. आपल्याला धन देणारी लक्ष्मी, ज्ञान देणारी सरस्वती तसेच संरक्षण देणारी दुर्गा या सर्व देवता रुपांमध्ये स्त्रीच आहे. एवढेच कशाला विश्व निर्मीती आदिमाया सुध्दा स्त्रीचँ देवाधिदेव महादेवाचे अर्धे शरीरही स्त्री देहाचे. एका बाजूला स्त्री अस्तित्वाचा इतका उदो उदो करणाऱ्या आपल्या संस्कृतीतील काही प्राचीन ग्रंथामध्ये ' न स्त्री स्वातंत्र्यम अर्हती ' म्हणत. स्त्रीला स्वातंत्र्य देऊ नये असेही सांगितले आहे. त्याचबरोबर स्त्रीला शुद्र मानून तिला कलंकिता, कुळबुडवी असेही म्हटले आहे. याचीच री ओढत संत तुलसीदासांनी म्हटले ' पशु,शुद्र,ढोल तथा नारी | सब ताडन के अधिकारी ||. म्हणजे स्त्रीला जनावरासमान मानून चांगले बडवून काढण्याचा अधिकृत परवानाच त्यांनी या वचनाद्वारे दिला आहे. स्त्रीयांच्या संबंधीच्या विचारांची अशी दुटप्पी भूमिका आपल्या धर्मग्रंथामध्ये पहायला मिळते. स्त्रियांना दुय्यम स्थानी ठेवण्यात धर्मग्रंथाचा मोठाच वाटा असल्याचे दिसून येते तसेच कथा,किर्तन,पुराण,प्रवचनातून स्त्रीच्या दुय्यमत्वाचे, तिच्यावर लादलेल्या रुढी परंपरांच्या ओझ्यांचे विचार प्रसूत केले गेले. तिच्या सेवाभावाचे, त्यागाचे, पतिव्रताचे, सतीत्वाचे दाखले दिले गेले. त्यातच तिचे श्रेष्ठत्व कसे सामावले आहे हे वारंवार बिंबवण्याचे सोयीस्कर काम केले

ज्ञानसाधना

मराठी विषयाचे राष्ट्रीय चर्चासत्र

राज्यशास्त्र विषयाचे राज्यस्तरीय चर्चासत्र

बी. सी. यु. डी. सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ

व

मराठा विद्या प्रसारक समाजाचे

कर्मवीर पुंजाबाबा गोवर्धने कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय

टाके घोटी, मुंबई–आग्रा महामार्ग, इगतपुरी, ता.इगतपुरी, जि.नाशिक.

ISBN No. : 9788192365077

* अनुक्रमणिका *

मराठी विषय

विभाग – १

सन २००० नंतरचे मराठी वाङ्मय

१.	समकालीन राजकारण व कृष्णात खोत यांची कादंबरी	प्रा. नारायण बा. पाटील
२.	दलित आत्मकथने	प्रा. देविदास गिरी
३.	लोकसाहित्यातून दिसणाऱ्या क्षेत्रीय दैवतांचे स्वरूप	प्रा. श्रीमती छाया लोखंडे
४.	मराठी नाटक स्वरूप व दिशा	प्रा. भवर अशोक दत्तात्रय
५.	''सन २००० नंतरची ग्रामीण कथा''	श्री. पुंजाजी मालुंजकर
६.	सन २००० नंतरचे स्त्री आत्मचरित्र	प्रा. डॉ. मीनाक्षी पुंडलिक पाटील
७.	विमुक्तांच्या संवेदनेची कणव : केसूला	प्रा. व्ही.बी.राठोड
८.	सन २००० नंतरचे आत्मचरि – प्रकाशवाटा	प्रा. आशा शंकर निळे
९.	सन २००० नंतरच्या मराठी कादंबऱ्या व त्यातील भाषा	प्रा. प्रतिभा डी. हिरे
१०.	२००० नंतरचे मराठी ललित वाङ्मयातील चरित्र व आत्मचरित्र एक आढावा	प्रा. महेश हरिभाऊ बनकर
११.	सन २००० नंतरच्या नाट्य लेखिका	प्रा. सौ. पिंपळे वर्षा शरद
१२.	सन २००० नंतरची कविता	प्रा. लता दोधू पवार
१३.	समकालीन कविता आणि कवी	प्रा. माधव नाना खालकर
१४.	जागतिकीकर आणि स्त्रीवादी साहित्य	श्री. राजु शंकर शनवार
१५.	सेवावृत्तीने बालसंस्कार पेरणारा साहित्यिक .... धो. वे. जोगी गुरुजी	प्रा. श्रीमती सुरेखा राजेंद्र जोगी
१६.	सन २००० नंतरची स्त्री लिखित मराठी कादंबरी	प्रा.स्वाती पि. निकम
१७.	सन २००० नंतरचे मराठी वाङ्मय	प्रा. सौ. हिरा वाघ
१८.	भाषांमाजि साजिरी मराठिया –	पूजा गिरी
१९.	मन मुठीतून घरंगळताना....	सौ. अपर्णा सं. राऊत
२०.	'पंखफुटीचे दिवस' – एक जीवनयात्रा	प्रा. श्रीमती शोभा सांडूराव लोणकर
२१.	२००० नंतरची मराठी कादंबरी : वास्तवता आणि भ्रमनैराश्य	प्रा. सुनिलदत्त गोडस

ISBN No. : 9788192365077

सन २००० नंतरची कविता

प्रा. लता दोधू पवार
बी.आर. डी. कला वाणिज्य महिला महाविद्यालय, नाशिकरोड

साहित्य हे काळाचे अपत्य असते. समाजातील सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय, आर्थिक परिस्थितीचा परिणाम साहित्यावर होत असो. साहित्यिक संवेदनशील मनाचा असतो. समाजाप्रती त्याचे अवधान सतत जागरूक असते. काळाच्या पार्श्वभूमीवर मानवतेला हानीकारक घटनांचे तो बारकाईने निरिक्षण करत असतो. मनोमन त्यांचे अन्वेषणही करत असतो. त्याच्या अंत:करणात आतल्या आत ही प्रक्रिया चालू असते. मात्र ते ओझे असह्य झाले की तो ते शब्दात मांडण्याचा प्रयत्न करतो. अशावेळी तो वास्तव जिवंत करण्यासाठी त्याला जे शब्द, जो घाट जवळचा वाटेल तो वापरून मोकळा होतो आणि साहित्य जन्माला येते. आज आपण दोन हजार नंतरच्या कवितेतील बदल अभ्यासण्यापूर्वी त्या कवितांच्या बदलांना कारण ठरणारी पार्श्वभूमी आधी पाहू या.

१९९२ पासून आपल्याकडे जागतिकिकरण सुरु झाले आणि जीवनाच्या सगळ्या क्षेत्रात स्पर्धा सुरु झाली कारण जागतिकीकरण हे स्पर्धेवर उभं असतं त्यामुळे कोणत्याही घटकाचा स्पर्धा बाजुला ठेवून विचार केला जात नाही. ही स्पर्धा सर्वांसाठी खुली असते. साधन सामग्री सर्वांसाठी उपलब्ध असते पण ती घेण्यासाठीची क्षमता प्रत्येकाने स्वत:च आत्मसात केली पाहिजे असा नियम असतो. जागतिकिकरण हे भांडवल आणि नफा केंद्रित असते. कोणत्याही गोष्टीकडे व्यावसायिक आणि स्पर्धात्मक नजरेतूनच पाहिले जाते. सर्वांसाठी सर्वकाही आहे पण ते लढून मिळविले पाहिजे असे सांगण्यात येते. हा जागतिकीकरणाचा सिध्दांत आहे. आपली राज्यघटना कल्याणकारी राष्ट्राचा उद्घोष करणारी आहे. या राज्यघटनेनुसार समाजातील दुर्बल, मागास, अपंग, महिला, बालके, आर्थिकदृष्टया मागास आणि सर्व दृष्टीनेच मागास असलेल्यांच्या उत्पादनाला प्राधान्य दिले जाते. यातूनच सामाजिक न्यायाची कल्पना विकसित होते. जगण्याचा हक्क, विकासाचा हक्क, सर्वांनाच आहे. परंतु जे विकासाच्या प्रक्रियेपासून लांब राहिले आहेत त्यांचा प्राधान्याने विचार करायला पाहिजे अशी ही राज्यघटना सांगते. त्यादृष्टीने आपली कल्याणकारी धोरणे आखली गेली आहेत. जो दुर्बल स्वत:ची शक्ती वापरून विकासापर्यंत पोहोचत नाही त्यांच्यापर्यंत विकास पोहोचवण्याची आणि त्यांना विकासाभिमुख बनविण्याची तरतूद राज्यघटनेत आहे. जागतिकीकरणात याच गोष्टीला पूर्णपणे विरोध आहे. सरकारने जनतेचे भले करण्याची जबाबदारी घेवू नये ते त्यांचे काम नाही तर लोकांनीच स्पर्धेत टिकून स्वत:चे कल्याण करून घेतले असा हा नवा सिध्दांत सांगतो. सरकारने सर्व कल्याणकारी योजनांपासून दूर व्हावे आपला आकार आणि भूमिका मर्यादित करावी. विकासाची सर्व क्षेत्रे जागतिकीकरणाच्या ताब्यात द्यावी अशी अपेक्षा असते. याचाच अर्थ अशा नव्य स्पर्धेत जो सबल असतो तो टिकून राहतो आणि जो दुर्बल असतो तो नाहीसा होतो. हा निर्णय माणसाबरोबर त्याची भाषा, त्याची संस्कृती, त्याचे भावविश्व या साऱ्यांना लागू आहे. गेल्या दोन दशकात इंग्रजीचा वाढता प्रभाव आणि प्रसारमाध्यमातून दाखविले जाणारे पाश्चात्य संस्कृतीचे अंधानुकरण करणारी, नुसताच बाह्य परिवेश बदलून सोंग घेवून जगणारी ढोंगी लोकं, त्यांच्या बाह्य सोंगाला खरं समजून ते अंगिकारण्याचा त्यासाठी कुठूनही कसाही पैसा मिशवून तसेच जगण्याचा प्रयत्न करू पाहणारा मध्यमवर्ग आणि त्यांच्यासोबत त्या स्पर्धेत स्वत:ला घुसडविण्याचा जीवघेणा प्रयत्न करणारा अगदी खालचा मजूरवर्ग यातील प्रत्येकाला फक्त वर्तमान जगायचा आहे. भविष्याची कुणालाच चिंता नाही. आज जे करतो आहे त्याचा शेवट काय असेल? त्याला सामोरे जाण्यासाठी लागणारी कौटुंबिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक क्षमता, शारीरिक बौध्दिक क्षमता माझ्याकडे आहे की नाही? हा विचार कुणालाच शिवत नाही. कारण तेवढा विचारकरायला वेळच दिला जात नाही. पैसा फक्त पैसा, दिखाऊ प्रतिष्ठा आणि त्यासाठी लागणारे तसे कपडे, सजावटीच्या वस्तू, मोबाईल गाडी आणि खोटे बोलणे, हसणे, पोकळ आत्मियता दाखविण्याची वृत्ती हे भांडवल घेवून धावण्यात लोक गुंतले आहेत. त्यांना स्वत:च्या आत्म्याचा शोध घ्यायलाही वेळ नाही. इतक्या त्यांच्या स्वत:च्याच संवेदना बधीर झालेल्या आहेत. त्यामुळे जुन्या वस्तू, व्यक्ती, नितीमूल्ये, कर्तव्य, कृतज्ञता, राष्ट्रप्रेम, त्याग, आपला इतिहास या आणि अशा साऱ्या गोष्टी व्यर्थ आणि टाकावू ठरत आहेत. ही स्पर्धा इतकी जीवघेणी आहे की, या स्पर्धेत धावता धावता धावणाऱ्याला मागे फिरून पहायला वेळ नसतो. त्यामुळे त्याची पाळंमुळं आपोआपच सुकून जातात. त्यालाही त्याबद्दल काही वाटत नाही. जे आपली पाळंमुळं जपतात त्यांना एकाकी संघर्षात ती ठामपणे उभे राहण्याचे बळ

माळवे

(17) (21)

2015-16

E-BOOK
Published for National Level Seminar on "The Role of National Service Scheme for Effective Implementation of Prime Minister Schemes for Rural Area"
ISBN: 9788192842967, 19 March, 2016

"The Role of National Service Scheme for Effective Implementation of Prime Minister Schemes for Rural Area"

19 and 20 March. 2016

Organised Under,

QUALITY IMPROVEMENT PROGRAMME (BCUD)
SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY, PUNE

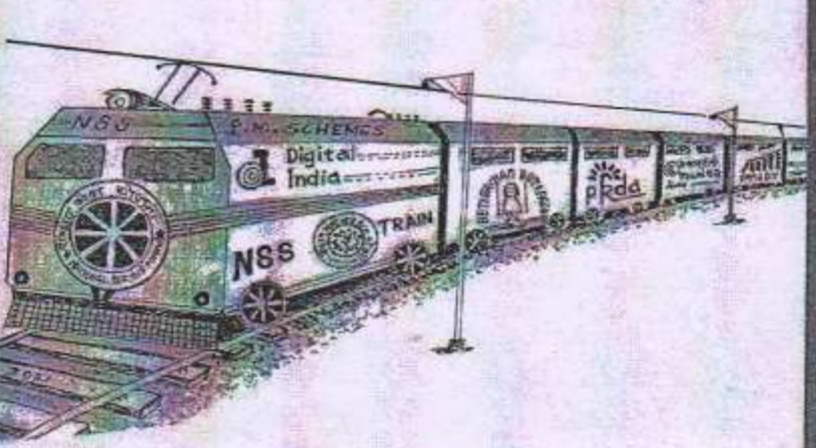

Organised by,

Nashik Shikshan Prasarak Mandal's

Late Bindu Ramrao Deshmukh Arts and Commerce Mahila Mahavidyalay, Nashik Road.

Ph.No. (0253) 2465967. Email ID - seminarnss@gmail.com

ATTESTED
LIBRARIAN
NSPM's LBRD Arts & Commerce
Mahila Mahavidyalaya

Published for National Level Seminar on "The Role of National Service Scheme for Effective Implementation of Prime Minister Schemes for Rural Area"
ISBN: 9788192842967, 19 March, 2016

Board of Editors: Dr. A. R. Bhardwaj, Dr. K. D. Kushare, Dr. S. J. Limbare, Dr. D. K. Holkar, Prof. Prakash Warkari and Prof. Tejesh Beldar

PAPER NO	NAME OF THE PARTICIPANT	TITLE OF THE PAPER
23	प्रा.डॉ.सौ.मिनल प्रमोद बर्वे	राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या माध्यमातुन युवकांचा विकास
24	प्रा.स्मिता ओंकारराव माळवे	राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या माध्यमातून स्वविकास ते राष्ट्रविकास अर्थात ' सहति कार्य साधिका ' !
25	प्रा.डॉ.भरतसिंग अमरसिंग पटले & प्रा.श्री.विनोद निरभवणे	राष्ट्रीय सेवा योजनेतुन महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांचा व ग्रामीण समाजाचा विकास
26	श्री दिपक विश्वनाथ डोखळे & प्रा.डॉ.करुणा दिपक कुशारे	प्रधानमंत्री जनधन योजना सिंहावलोकन
27	प्रा.सौ.ललिता सचिन सावंत	राष्ट्रीय सेवा योजनेंतर्गत तरुणांचा विकास
28	PROF. YOGENDRA SHIVAJIRAO PATIL	PHYSICAL & HEALTH EDUCATION, SPORTS & NATIONAL SERVICE SCHEME
29	प्रा.निशा किशोर भंडारे	एन.एस.एस ग्रामीण व्यवस्थेला सांधणारा पुल
30	प्रा.श्री.तुकाराम एच.भवर	राष्ट्रीय सेवा योजनेतून युवकांचा विकास

Please click on PAPER to access/open it.

Attention:
The views and opinions, expressions and/or reflections contained in this e-BOOK published for and on behalf of the Late BRD Arts and Com., Mahila Mahavidyalaya, Nashik Road should not be interpreted as views and opinions, expressions and/or reflections of the College Authority and of the Editors. The opinions / views expressed in the papers in this e -BOOK by the authors are of their own and the Editors do not necessarily agree with them. The authors themselves are responsible for the contents of their Research Papers and for the plagiarism.

ISBN 9788192842967

e-BOOK Published for National Level Seminar on
"The Role of National Service Scheme for Effective Implementation of Prime Minister Schemes for Rural Area"
(19 March, 2016)

ISBN 9788192842967

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या माध्यमातून स्वविकास ते राष्ट्रविकास अर्थात ' संहति कार्य साधिका ' !

प्रा.श्रीमती.स्मिता ओंकारराव माळवे
कै.बिंदू रामराव देशमुख
कला व वाणिज्य महिला महाविद्यालय,नाशिकरोड
(रासेयो माजी कार्यक्रम अधिकारी)

smita.malve2009@gmail.com

Not Me But You हे ब्रीद घेऊन दिनांक 24 सप्टेंबर 1969 साली 37 विद्यापीठांनी 40,000 विद्यार्थ्यांना सहभागी करुन विद्यार्थ्यांचा व्यक्तीमत्व विकास व्हावा ह्या कारणाने प्रथमतः राष्ट्रीय सेवा योजनेचा प्रारंभ केला. सामाजिक मूल्यांची मूलतः जपवणूक व्हावी हा मुख्य हेतू त्यामागे होता.

ध्येय

रासेयो च्या माध्यमातून दैनंदिन उपक्रम आणि विशेष श्रमसंस्कार शिबीर, एक गांव दत्तक घेऊन तिथे अनेक उपक्रमांचे आयोजन केले जाते. ज्यायोगे विद्यार्थ्यांमध्ये एकत्रीकरण, समता, राष्ट्रभावना वृध्दींगत व्हावी, शिक्षणाबरोबरच तरुणांमध्ये / विद्यार्थ्यांमध्ये ऐक्य, बंधूभाव, स्वतंत्र विचार क्षमता, स्वनिर्णयक्षमता, चारित्र्यसंपन्नता, विचारक्षमता, स्वसन्मान इ.मूल्ये निर्माण व्हावीत हिच ध्येय राष्ट्रीय सेवा योजनेची आहेत.

(32) (26) 16-17

ISBN 978-93-85664-51-9

Gokhale Education Society's

R. N. Chandak Arts, J. D. Bytco Commerce & N. S. Chandak Science College, Nashik Road - 422 101

Affiliated to Savitribai Phule Pune University

ISO 9001:2008 Certified • NAAC Reaccredited 'B' Grade

Off. Ph. No. (0253) 2461548 • Fax No. : (0253) 2469342

Website : www.cbccollege.in

E-mail : cbcnashikroadcollege@gmail.com

PROCEEDINGS

Two Day Multi-Faculty International Conference on

Impact of Globalization on Cross Cultural & Ethical Issues in Arts & Media, Commerce & Management and Science & Technology

13th & 14th September, 2016

Sponsored by

BCUD, Savitribai Phule Pune University, Pune, under QIP

(As a Part of Centenary Celebrations of Gokhale Education Society, Nashik)

Chief Editor : Prin. Dr. R. M. Kulkarni

Executive Editor : Dr. Mahesh D. Auti

 ISBN : 978-93-85664-51-9

जागतिकीकरणाची संकल्पना, स्वरूप आणि परिणाम

पवार लता दोधू
बी.आर.डी. महिला महाविद्यालय, नाशिक रोड

जागतिकीकरण आणि खासगीकरण या संकल्पनांसाठी अमेरिकेच्या महत्त्वपूर्ण संस्थांमध्ये काम करणाऱ्या जॉन पार्किन्स या विचारवंताने अमेरिकेच्या आर्थिक क्षेत्रातील गुप्त कारवायांचे भंडाफोड करणारे Confession of an economic hit man नावाचे पुस्तक लिहिले त्याचा अनुवाद सी. पं. खेर, यांनी एका आर्थिक मारेकऱ्याचा कबुलीजबाब या नावाने प्रकाशित केला आहे. या पुस्तकानुसार जागतिक साम्राज्य स्थापन करण्यासाठी बहुराष्ट्रीय कंपन्या सरकारे व बँका, धन आणि सत्तेचा वापर करतात. आपल्या शाळा, उद्योग आणि प्रसिद्धीमाध्यमं याद्वारे आपल्या विचारधारेचे पोषण होईल, असे विचार प्रस्तुत करतात. या तिघांनी आपल्याला अशा टोकाला आणून ठेवलंय की, ग्लोबलायझेशन हे दिसेल त्याला गिळणारं एक राक्षसी यंत्र झालं आहे. पार्किन्सच्या मतानुसार जागतिकीकरण ही घडवून आणलेली गोष्ट आहे. बहुतेक अर्थतज्ज्ञांच्या मते जगावर जागतिकीकरण लादण्यात आणि ते रुजवण्यात अमेरिकेचा मोठा वाटा आहे. रशियातील साम्यवादी राजवट कोसळल्यानंतर अमेरिकेने सर्व वित्तीय संस्थांना हाताशी धरून त्यांना प्रोत्साहन देत जगाच्या संभाव्य वाटचालीचा भांडवलशाही पूरक एक नवा सिद्धांत मांडला आणि तो इतरांच्या माथी लादला.

अमेरिकेच्या नेतृत्वाखाली श्रीमंत राष्ट्रे आणि जागतिक पातळीवरील सर्व वित्तीय संस्था, महाकाय कंपन्या यांनी मानवी विकासाचे नवे सूत्र मांडले. जे त्यांच्या अमर्याद नफ्याच्या बाजारपेठेचा गल्ला ~~नक्कीच~~ भरणारे होते. जागतिकीकरणाचे नेतृत्व करणाऱ्या अमेरिकेने संपूर्ण जगात आपली सत्ता आणि संपत्ती वाढविण्यासाठी युद्धखोर आणि स्वार्थी वर्तन करत सगळ्या मानवी मूल्यांची आहुती दिली. अमेरिकेतील सत्ताधारी वर्ग आणि या सत्ताधाऱ्यांच्या बाजूने उभे राहिलेले इतर देशातील सत्ताधारी यांचा मिळून एक मुजोर वर्ग तयार झाला. आज जागतिकीकरणात उद्‌भवलेले सारे दुष्परिणाम त्यांच्याच मुजोरखोरीतून उद्‌भवलेले दिसून येतात. अमाप नफ्यासाठी हपापलेल्या सधन देशातील बहुराष्ट्रीय कंपन्या या जागतिकीकरणाच्या मूळ प्रेरणास्त्रोत आहेत.

जागतिकीकरणात संपर्क क्रांती करून सर्वांना एकत्र आणायचे. ज्याला जे जे हवे, ते ते द्यायचे. अज्ञान, भूक, दारिद्र्य, अस्वच्छता, निरक्षरता संपवायचे आणि एक वेगळे प्रगत जग निर्माण करायचे आश्वासन दिले गेले होते. प्रत्यक्षात मात्र तसे काहीच घडले नाही. याउलट जागतिकीकरणाने जीवनाच्या सगळ्या क्षेत्रात एक स्पर्धा सुरू झाली. कारण जागतिकीकरण हे स्पर्धेवर उभे असते. ही स्पर्धा सर्वांसाठी खुली असते. साधनसामग्री सर्वांसाठी उपलब्ध असते. असे जागतिकीकरणाचा नियम सांगतो. अर्थातच जो सबळ असतो तो या स्पर्धेत टिकून राहतो आणि जो दुर्बल असतो तो नाहीसा होतो.

उलट आपल्या कल्याणकारी राज्यघटनेनुसार जो दुर्बल स्वतःची शक्ती घेवून विकासापर्यंत पोहोचू शकत नाही. त्यांच्यापर्यंत विकास पोहोचविण्याची आणि त्यांना विकासाभिमुख बनविण्याची तरतूद राज्यघटनेत आहे. जागतिकीकरणात सरकारने सर्व कल्याणकारी योजनांपासून दूर व्हावे. आपला आकार आणि भूमिका मर्यादित करावी. विकासाची सर्व क्षेत्रे खासगीकरणाच्या ताब्यात द्यावीत, अशी अपेक्षा असते. यानुसार जागतिकीकरणाने प्रथम लोकशाहीचा गळा आवळला. जागतिकीकरणात सरकारच्या भूमिका बदलत आहेत. प्रत्येक देशातील परिस्थिती झपाट्याने बदलत आहे. एवढेच नव्हे तर, राष्ट्राराष्ट्रांचे अस्तित्व धोक्यात आले आहे. सरकारच्या अधिकारावर मर्यादा आल्या. खनिज तेल, गॅस व इतर जीवनावश्यक गोष्टींचे दर ठरविण्याचे आपले अधिकार आता आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी, जागतिक बँक आणि जागतिक व्यापार संघटना यांच्या हातात गेले आहेत. त्यामुळे जागतिकीकरणाचा सर्वात मोठा फायदा इथल्या राजकीय सत्ताधारी, भांडवलदार आणि श्रीमंत वर्गांना होत आहे. आता दहा-दहा भांडवलदार एकत्र येवून मोठा भांडवलदार बनत आहेत. जसजसे हे मोठे होत जातात तसतसे छोटे व्यापार, व्यवसाय करणारे बुडत जातात. स्त्रिया, मजूर, कष्टकरी गाडले जातात. परिणामी वर्गीय जातीय विषमता वाढत

book.

Sept 2016

~~27~~ 16-17

(37)

नव्वदोत्तरी
मराठी साहित्य आणि समाज

प्रा.डॉ. तुषार चांदवडकर प्रा.सौ.चारुता गोखले

४४. 'अभंतर : वाङ्मयीन वेध' २९०
- प्रा. नितेश एकनाथ पाटील
४५. अभंता नाटकातील समाज वास्तव ३०६
- प्रा. डॉ. आनंदा बापूराव सोनवणे.
४६. श्याम मनोहर यांचे गूढगम्य कथात्म साहित्य ३१०
- प्रा.महेश मंगनाळे
४७. 'देश' आशय आणि वाङ्मयीन मूल्यमापन ३१८
- डॉ. सोपान माणिकराव सुरवसे
४८. मेहरुन्निसा दलवाई 'मी भरून पावले आहे' : एक दृष्टीक्षेप ३२८
- प्रा. डॉ. सौ. रत्नप्रभा सैनाल
४९. नव्वदोत्तरी साहित्यकृती : समांतर (विजया राजाध्यक्ष) ३३७
- प्रा. डॉ. सौ. देवरे एस. एन.
५०. अभंतर : एक आवर्त काव्याचा जीवनानुभव ३४२
- तीना केदारी
५१. पुरोगामी: परिवर्तनाची नांदी ३४६
- प्रा.डॉ. महादेव कांबळे
५२. राहीच्या स्वप्नांचा उलगडा ३५१
- शिल्पा शेंडे
५३. नव्वदोत्तर आदिवासी कवी कृष्णकुमार चांदेकरांच्या 'पडुला'मधील समाजवास्तव ३७१
- डॉ. पूनम अभ्यंकर
५४. छावणी : एक संघर्ष ३८०
- प्रा. सुंदर एम. कांबळे
५५. नव्वदोत्तरी समाजाभिमुख ललित लेखक-उत्तम कांबळे ३८३
- प्रा. डॉ. पवार लता दोधू
५६. स्त्रीकथा लेखिकांच्या लेखनातून आलेला १९९० नंतरचा
सामाजिक बदल व स्त्री जाणिवा ३८७
- प्रा. वर्षा मोकले
५७. नव्वदोत्तरी लक्षणीय ग्रामीण काव्यसंग्रह : पूर्णविराम उमलताना ३९१
- प्रा. रवींद्र पवार
५८. नव्वदोत्तरी प्रतिभावंत कादंबरीकार - डॉ. राजेंद्र मलोसे ३९४
- प्रा.राजेंद्र कापडे

५९. नव्वदोत्तरी आदिवासी साहित्यकृती आणि समाज ३९८
- प्रा. मनीषा भावराव पाटील
६०. समकालीन दलित बालकांचा अविष्कार : काळाच्या दिशा ४०१
- प्रा.डॉ. दिलीप ज्ञा. भिसे
६१. ग्रामीण वास्तवाचा आरसा : मांगा, रामराव देवत् ! ४०४
- डॉ. शिवाजी जवळगेकर
६२. मराठी दलित आत्मकथनातील बालचित्रण ४०८
- प्रा. माणिक माधव वाघले
६३. नव्वदोत्तरी काव्यातील समाजवास्तवाचे प्रतिबिंब: पानझड ४१६
- डॉ. ए. ज. भांडे
६४. विश्वास पाटील यांची नव्वदोत्तरी ग्रामीण कादंबरी :चंद्रमुखी ४२३
- प्रा. डॉ. भाऊसाहेब गवे
६५. "माचडाम" - ग्रामीण जीवनदर्शनाचे आगळे रूप ४२७
- डॉ. सुनीता शेंडे
६६. विश्वमानवाच्या जीवनाचा मार्गाचा वेगळी साहित्यकृती रविंद्रनाथ टागोर ४३२
प्रा.तृप्ती सोपान उगले
६७. मी हिजडा, मी लक्ष्मी, तीन स्त्री प्रतिमा मानसशास्त्रीय शोध ४३५
- प्रा.जयश्री बापूराव (खरे)
६८. 'आठोळी':नव्वदोत्तरी कालखंडातील विचारप्रवर्तक ललितगद्य ४३९
- प्रा. जयराज तोताराम थवरा
६९. मराठी व सूफी परंपरेचा अनुबंध : काळाचा जाता पास ४४६
- प्रा. र. ए. नवीन
७०. नव्वदोत्तरी ग्रामीण जीवनाचे यथार्थ वर्णन करणारी साव्याम ४४९
- प्रा. विनीकर देशमुख
७१. नव्वदोत्तरी ललित गद्य पायोतल सर्वस्पर्शी ४५१
- प्रा. छाया भास्कर पाटील
७२. आधुनिक इसापच्या गोष्टी : सूचीत...बोधीत ४५८
- प्रा. डॉ. रवींद्र पोपटराव ठाकरे
७३. नव्वदोत्तरी लक्षवेधी आत्मकथन 'समिधा' - साधना आमटे ४६०
- प्रा. डॉ. मीनाक्षी पुंडलिक पाटील
७४. नव्वदोत्तरी लक्षणीय काव्यसंग्रह : पूर्णविराम उमलताना ४६४
- श्री. मधुकर बाळासाहेब जाधव

बाईट नजर तिच्या अंगाखांद्यावरून फिरत होती. सर्जेराव पाटलाकडून गहाण ठेवलेली जमीन खूप हुशारीने तिने बबनूच्या नावावर करून घेतली होती. त्याचा राग सर्जेरावला होता. त्याचा बदला घेण्यासाठी, छावणीतील संगीताच्या सोन्या बैलाला ठार मारले होते. सोन्याच्या विचाराने संगीता तडफडून मरून जाईल असं सर्जेरावला वाटत होते. पण ती धीराने जगली हा राग सतत आमदार सर्जेराव पाटलाला होता. म्हणून आमदार व त्याच्या गुंडानी संगिताची अविवाहीत मुलगी गौरीची इज्जत लुटून तिचा गळा आवळून ठार मारून संगिताचा बदला घेतला. माणूसकीला काळीमा फासणाऱ्या अनेक घटना ह्या कादंबरीत आहेत.

बबनूचे शिक्षण पूर्ण झाले होते. मंत्रालयातील सचिवपदाच्या परीक्षा देत होता. तो मंत्रालयात सचिव झाला. इकडे रामाचा संसार सुखाने चालला होता. संगिता मुलांचे सुख पहात होती. संगिताच्या डोळ्यात सर्जेराव पाटलाचा बदला घेण्यासाठी धडपडत होती. दररोज कोयत्याला धार लावत होती. अचानक पावसाच्या सरी आभाळातून कोसळत होत्या. सर्जेराव पाटील खाचणीत पावसामुळे अडकून आहे हे तिला समजले. हातात कोयता घेऊन कोसळणाऱ्या पावसाची फिकीर न करता संगीता छावणीकडे धावत गेली. आमदार पाटलाने तिचा अवतार पाहिला. क्षणात कोणताच विचार न करता पाटलाचं मुंडक धडावेगळं झाले. बदला घेतल्याचं सुख तिच्या चेहऱ्यावर दिसत होतं. पाटलाचं मुंडक हातात घेऊन रामा वेड्यासारखे ज्या झाडाला फास घेतला होता तेथे पाटलाचं मुंडक फेकून दिले. ज्या लिंबाच्या झाडाला रामाने फास घेतला होता त्याच फांदीला साडी बांधून संगिताने आपला जीवनाचा संघर्ष संपवला होता.

इकडे बबनू मोठा अधिकारी झाला होता. दररोज त्याला भेटायला माणसे येत होती. बबनू "पाणी अडवा, पाणी जिरवा" योजना राबवत होता.

समारोप - छावणी कादंबरीमध्ये दुष्काळाशी संघर्ष करत येणाऱ्या अनेक प्रसंगांना सामोरे जाऊन जीवन जगत असताना अब्रू, इज्जत, मान, सन्मान या गोष्टी बाजूला ठेवावे लागते. जीवनाशी संघर्ष करताना आपल्या मुलांना सुख देण्याचे स्वप्न पाहणाऱ्या स्वप्न सत्यात उतरविणाऱ्या अशा अनेक संगिता मायदेशात संघर्ष करीत आहेत. हे छावणी: एक उद्ध्वस्त गांव म्हणून दिसून येते.

संदर्भ -

» छावणी : एक उद्ध्वस्त गांव - प्रा. अनिल मारुती नवले, प्रकाशक - कुकुल प्रकाशन - ९४, शुक्रवार पेठ, पुणे १०१६.

■■■

नव्वदोत्तरी समाजाभिमुख ललित लेखक-उत्तम कांबळे

प्रा. डॉ. पवार लता दोधू
के. आर. टी. कला व वाणिज्य महिला
महाविद्यालय, नाशिकरोड

जीवनाचा आणि साहित्याचा घनिष्ठ संबंध असतो हे पुन्हा एकदा उत्तम कांबळे यांच्या साहित्याने स्पष्ट केले आहे. उत्तम कांबळे यांनी कथा, कादंबरी, कविता, आत्मचरित्र, संशोधनपर लेखन अशा विविध प्रकारात लेखन केलेले आहे. त्यांचा मूळचा पींड ललित लेखकाचा आहे. त्यांच्या सर्व लिखाणाचा केंद्रबिंदू माणूस हाच आहे. माणूस म्हणून प्रत्येकाला चांगले जीवन जगता यायला हवे त्यासाठी सुस्थितीत असलेल्यांनी परिस्थिती बदलण्यासाठी झटले पाहिजे. प्रत्येक माणसाने आपल्या अवती-भोवती असलेल्या उपेक्षितांच्या वंचितांच्या समस्या जाणून घेऊन त्या दूर करण्याच्या दिशेने प्रयत्न करायला हवेत असे त्यांना वाटते. म्हणून ते काही शारीरिक उणीवा किंवा दारिद्र्यामुळे तळागाळातून वरती येऊ शकत नाहीत, अशा माणसांचा शोध घेऊन त्यांना वर्तमानपत्रातून प्रसिद्धी देतात. लोकांकडून त्यांना आर्थिक मदतही मिळवून देतात. जी माणसे आयुष्यात कष्ट करून जगत असतात मात्र कडू व्यवस्था, समाज, संस्कृती, राजकारण यांच्या जाचक दबावाखाली ती गाडली जातात. अशा व्यक्तींच्या जीवनसंघर्षाची कथा लिहून ते वाचकांकडे वाचकांचे लक्ष वेधतात. अशा कथा लिहिताना ते कोणताही खोटा अभिनिवेश आणत नाहीत किंवा त्या व्यक्तीला त्रास देणाऱ्या व्यक्तींनाही दोषी ठरवत नाहीत तर त्या व्यक्तींच्या त्रासाला जबाबदार असलेली व्यवस्था ते अत्यंत अल्प शब्दात हुबेहुब व्यक्त करतात की ज्यामुळे वाचकाला वाचकाच्या दुःखाला जबाबदार असणारे घटक आपोआप कळत जातात आणि वाचकाला एक अंतर्दृष्टी लाभते व तो संबंधित व्यक्तीला दुःख न देणाऱ्या त्याच्या दुःखाला जबाबदार असणाऱ्या परिस्थितीतील उणीवा शोधायला लागतो. बऱ्याचदा वाचकाच्या लक्षात यायला लागते की काही प्रमाणात आपणही याला जबाबदार आहोत. अशा आत्मचिंतनातूनच वाचकाच्या विचारात बदल व्हायला लागतो. वाचक उपेक्षितांकडे माणूस म्हणून पहायला लागतो. उत्तम कांबळे हे परिवर्तनवादी विचारांचे लेखक आहेत. त्यांच्या विचारांना फुले, शाहू, आंबेडकरांच्या विचारांची बैठक आहे. गेल्या काही वर्षांमध्ये धर्म, जातींनी संसर्गग्रस्त झालेले राजकारण, मोडीत निघालेली लोकशाही, समाजवाद, न्याय, समता, बंधुत्व, सामंजस्यत्व हे बघून कांबळेंची कविता वास्तवाचा शोध घेत आहे. म्होरक्या चिठ्ठीतून सारे संदर्भ ती स्कॅन करते आहे आणि मानवी समाजाच्या पुनर्बांधणीचा आराखडाही मांडते आहे.

Mr. Prakash Warkari

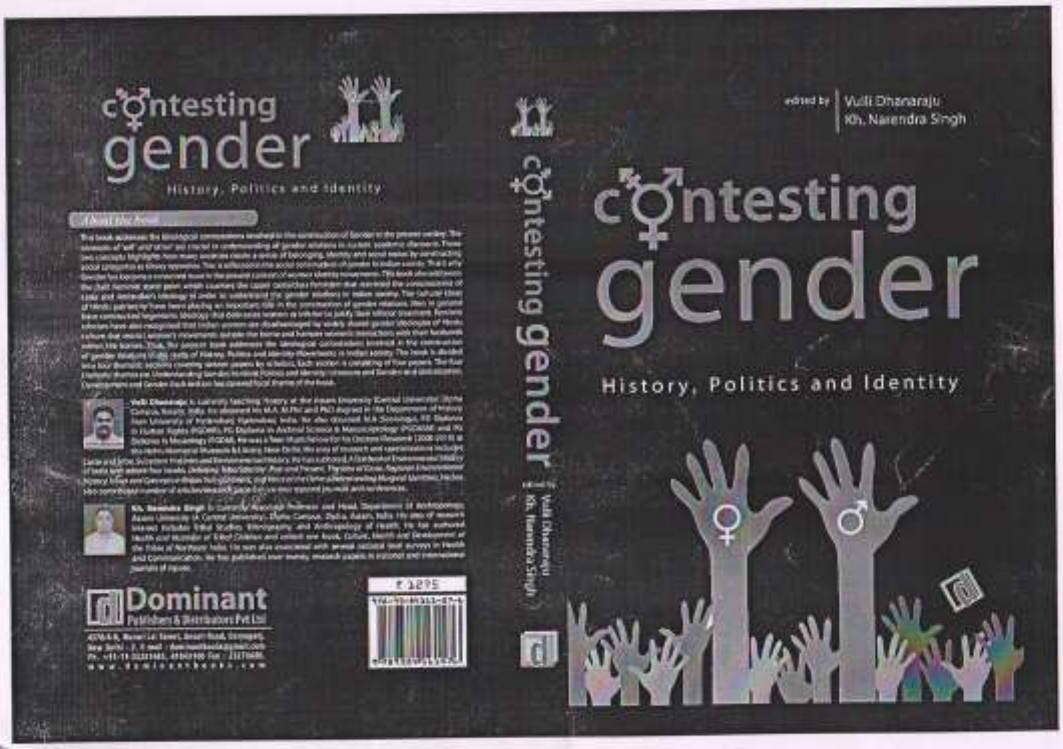

7. The Post-Colonial- Postmodern Feminist Writing on Gender Violence, Resistance and Cultural Identity: A Special Reference to Middle East and North Africa 109 - 126
Siad A.

8. Understanding Dalit Feminism 127 - 140
Sunita Das

Section - III: Literature and Gender

9. Womanhood: Some Aspects of Assamese Life Writings 143 - 156
Arani Saikia

10. The Representation of the Black Woman in Toni Morrison's Novel *Beloved* 157 - 172
Binoy Chetia

11. Quest for Black Woman's Identity in Buchi Emecheta's Novel *Kehinde* 173 - 184
Longjam Bedana & Sangeeta Laishram

12. Marginal within the Marginalized: A Reading of Select Short Stories of R. Raj Rao 185 - 190
Warkari Prakash Venunath

Section - IV: Globalization, Development and Gender

13. Understanding the Usage of Aids and Appliances for the Physical Rehabilitation of Women with Locomotor Disabilities 193 - 214
Jyotishmita Sarma

14. Self-Help Groups (SHG) and Economic Empowerment of Women: Some Concerns 215 - 230
Nitay Mahanto

15. Globalization Through Gender Lens: A Critical Assessment in the Context of Assam 231 - 252
Purabi Bhagawati

16. Women's Empowerment through Gender Budgeting: An Analysis with Reference to India 253 - 268
Shirumoni Hazarika & Santosh Borkakati

Index 269 - 274

Chapter 12

Marginal within the Marginalized: A Reading of Select Short Stories of R. Raj Rao

Warkari Prakash Venunath

Introduction

Marginal literature generally talks about the issues that seem to be strange or unfamiliar with present social context. Queer theory is one of the important parts of marginal literature. It gives dimensions that are totally different from the canon (other literature). The word 'marginal' refers to the 'dismantle' of the traditional customs or culture. Generally, marginal literature represents the life of the people who do not accept the social rules and regulations, rather build their life which goes against the norms of the society. The present paper takes into consideration the 'Queer' characters as 'Marginal' and hence, treats the selected short stories as marginal literature. The short stories are selected from "One Day I Locked My Flat in Soul City" written by R. Raj Rao. He is a writer and teacher of literature and one of India's leading gay-rights activities. He is openly gay on the recurring themes of homosexuality in his works. He makes use of some colonial descriptions of adventures in sex explorations and texts describing homosexual practice in most

Book Chapter
2016-17 (38)

दुष्यंत कुमार
के साहित्य का पुनर्मूल्यांकन

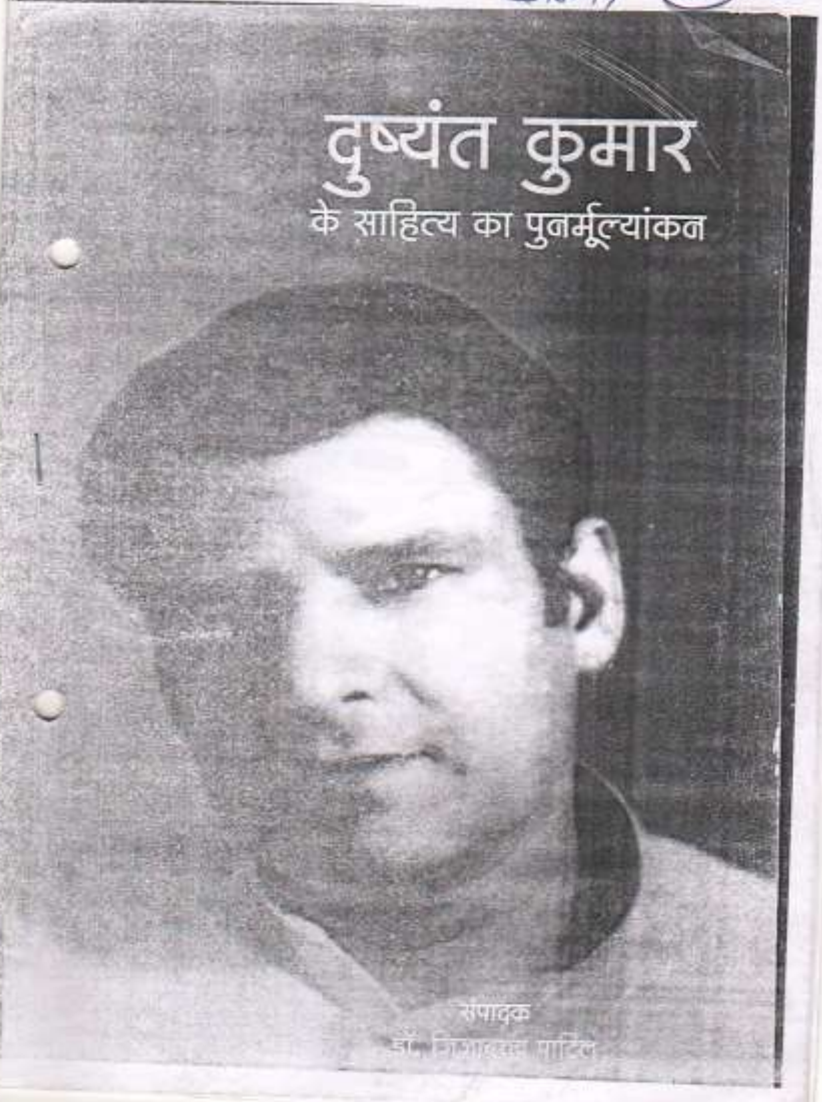

संपादक
डॉ. [illegible] पाटिल

दुष्यन्त कुमार की ग़ज़लों का अध्ययन

डॉ.सी. मिनल प्रमोद बर्वे

दुष्यन्त कुमार ने हिंदी साहित्य की काव्य, ग़ज़ल, काव्य नाटक एकांकी, ओ नाटक, उपन्यास आदि कई विधाओं पर अपनी कलम चलाई है। नई के कवि के रुप में उन्होंने अपनी एक विशिष्ट पहचान बनायी। यहाँ दुष्यन्त र के ग़ज़लों पर विचार करणीय है।

दुष्यन्त कुमार की ग़ज़लों का अध्ययन करने के बाद ग़ज़लों की विषयवस्तु, ख प्रवृत्तियाँ, व्यंग्य, शिल्पविधान आदि विषयोंपर विचार द्रष्टव्य है। व्यक्ति समाज की विसंगतियों पर चुपके से व्यंग्य करना हिन्दी ग़ज़ल का अपना ाज रहा है। सामाजिक, साम्प्रदायिक, सांस्कृतिक, भावात्मक तथा राष्ट्रीय ता की दृष्टि से हिन्दी ग़ज़लों ने जो भूमिका निभायी है वह प्रशंसनीय है। मूलत: न्त कुमार हिन्दी ग़ज़ल साहित्य के एक ऐसे महान ग़ज़लकार थे, जिनकी ग़ज़लों हमे सबसे पहले आम-आदमी की पीड़ा के दर्शन होते हैं। दुष्यन्त कुमार अन्याय अत्याचार के खिलाफ लडनेवाले एक ऐसे ग़ज़लकार थे, जो अपने हाथों में गारों को लेकर चलते थे। उन्होंने जिस पीड़ा को भोगा, उसी पीड़ा को आम तक हुँचाने के लिए ग़ज़लों का सहारा लिया।

दुष्यन्त कुमार की ग़ज़लों की विषयवस्तु में सामाजिक चेतना, राजनीतिक तना, पीड़ा आदि की अभिव्यक्ति दृष्टिगोचर होती है। उनकी 'सायें में धूप' की हली ग़ज़ल ही सामाजिक बोध को स्पष्ट करती हुई प्रतीत होती है। ''दुष्यन्त की सामाजिक चेतना प्रारम्भ से ही बहुत प्रखर रही है और 'साये में धूप' क वह व्यंग्य की धार बहुत पैनी कर चुके है। उनकी ग़ज़लों में शोषण, पराजय, त्य, उत्पीड़न और दुर्व्यवस्था की निर्भीक अभिव्यक्ति है। उनकी आस्था का केंद्र श्वर नहीं, मनुष्य है। सामाजिक वैषम्य उन्हें बहुत गहरे तक कुरेदते है। वे राजनेता की भूमिका को बारीकी से तोडते है और राजनीतिक स्वतंत्रता के पश्चात मोहभंग की यथार्थता से क्षुब्ध हो उठते है।''[1]

सामाजिक व्यवस्था इतनी खराब हो गई है कि इस व्यवस्था में जीने को मन नहीं करता है। इस खराब व्यवस्था से कही दूर जाकर बसने को मन करता है। सामाजिक स्थिति एक बार बिगड गयी तो बिगडती ही जाती है। ऐसे समय आम

TRIBAL WOMEN ENTREPRENEURS: PROBLEMS AND PROSPECTUS

NORTH MAHARASHTRA IN INDIA

Leena Pandhare

IQAC Coordinator
NSPM's Late Bindu Ramrao Deshmukh
Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya,
Nashik Road-422 101

PRINCIPAL
N.S.P.M's Late Bindu Ramrao Deshmukh
Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya
Jail Road, Nasik Road-422 101

Why is the number of women entrepreneurs low among tribal people? What problems do women in these tribes face? What measures can they take to overcome their problems? What are their prospects as entrepreneurs? A person who has any of these queries, will find answers within this book. *Tribal Women Entrepreneurs: Problems and Prospectus* is a study to aid policy makers, planners, researchers, academicians, and existing or potential tribal women entrepreneurs.

Dr. Sudhama Rajee [illegible] is a professor at Late Bindu Ramrao Deshmukh Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya. She is a multitalented and multifaceted personality with expertise in different fields. Sudhama is a Ph.D holder in the field of human resource management field. She has been involved in social work for tribals in North Maharashtra. Sudhama also has a large number of national and international papers to her credit. A teacher for over twenty years, Sudhama [illegible] a music enthusiast.

IQAC Coordinator
NSPM's Late Bindu Ramrao Deshmukh
Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya,
Nashik Road-422101

PRINCIPAL
N.S.P.M's Late Bindu Ramrao Deshmukh
Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya,
Jail Road, Nasik Road 422 101

Price ₹299
ISBN 978-1-947586-83-3
90000
9 781947 586833

notionpress.com

2015-16
(48)
Book
Chapter.

अभिसरण

ISSN: 2229-4856

स्वामी विवेकानंद

चिंतन आणि चर्चा

संपादक
प्राचार्य डॉ. वसंत सानप
डॉ. गणेश मोहिते

भाग दोन

२१. शिक्षण क्षेत्रात स्वामी विवेकानंदांचे उपयुक्त योगदान
- प्रानकता जळार, चेतना सोनकांबळे । ८३
२२. विवेकानंदाचे योगाभ्यास विषयी विचार - लिला बनसोडे । ८५
२३. विवेकानंदांना अपेक्षित असलेला युवक - माणिक शिंदे । ८८
२४. विवेकानंदाची प्रेरक सर्वंकष भूमिका - विद्यासागर पाटंगणकर । ९१
२५. स्वामी विवेकानंद , विज्ञाननिष्ठा आणि राष्ट्रनिर्माण - मनोहर सिरसाट । ९४
२६. स्वामी विवेकानंदाचे जीवनकार्य आणि वेदांत तत्त्वज्ञान - पी.आर बोडके । ९९
२७. स्वामी विवेकानंदाच्या स्वप्नातील युवक - शिवाजी नवलगांवकर । १०२
२८. स्वामी विवेकानंदांचे कर्मयोगावरील विचार - रामानंद व्यवहारे । १०६
२९. स्वामी विवेकानंदांचे स्त्री विषयक विचार - मिनल वर्षे । ११०
३०. स्वामी विवेकानंद यांचे धार्मिक विचार - मिसाळकर मधुसुदन । ११५
३१. स्वामी विवेकानंद यांचे स्त्रियांविषयक विचार
- सांगुरे दिपक , चेतना सोनकांबळे । ११८
३२. स्वामी विवेकानंदांचे शैक्षणिक विचार - कृष्णाजी मालकर । १२४
३३. स्वामी विवेकानंदाचे मानवतावादी विचार - राजाराम निगडे । १२८
३४. स्वामी विवेकानंदांच्या सामाजिक विचारांचे महत्त्व : वर्तमान परिस्थितीच्या विशेष संदर्भाने - सुरेखा वसेकर । १३३
३५. स्वामी विवेकानंद आणि सामाजिक मूल्य - स्वाती सूर्यवंशी । १३८
३६. स्वामी विवेकानंदाचे स्त्री विषयक विचार - ज्योती रकटे । १४३
३७. स्वामी विवेकानंद आणि विज्ञानवाद - के. जे. मुंढे । १४७
३८. स्वामी विवेकानंद विज्ञान आणि अध्यात्म - बाबासाहेब कोकाटे । १५१
३९. स्वामी विवेकानंदाच्या विचारातील कर्मयोग - सोमनाथ गुंजकर । १५६
४०. युगप्रवर्तक 'स्वामी विवेकानंद' - सायली शेटे । १५९
४१. स्वामी विवेकानंदाचे जीवन व कार्य - विश्वनाथ सूर्यवंशी । १६२
४२. स्वामी विवेकानंद : जीवन आणि कार्य - लक्ष्मण गित्ते । १६६
४३. स्वामी विवेकानंद यांचे स्त्री विषयक विचार - श्रीधर आयाव । १७०
४४. स्वामी विवेकानंद - कर्मयोगाचा आदर्श - सविता सावंत । १७५
४५. स्वामी विवेकानंदांचे स्त्री सबलीकरणाचे विचार - आशा गिरी । १७८
४६. लोकोत्तर साधुत्व विवेकानंद - मनीषा मळावी । १८२

२९.

स्वामी विवेकानंदांचे स्त्री विषयक विचार

प्रा.डॉ.सौ. मिनल बर्वे
कै.बिंदु रामराव देशमुख कला व वाणिज्य महिला
महाविद्यालय नाशिक रोड

भारतीय संस्कृतीत वेदकाळापासून स्त्रियांचे समाजातील स्थान आणि स्त्री-पुरुष समता या विषयाची चर्चा होत आली आहे. वेदकाळात कोणतेही धार्मिक कृत्य पत्नीच्या उपस्थिती शिवाय होत नसे. गार्गी, मैत्रेयी यांच्या सारख्या अनेक विद्वान स्त्रिया पुरुषांच्या बरोबरीने ज्ञानार्जनात, वादविवादात सहभागी होत असत. ब्रह्मचर्य पाळून समाजशिक्षण करणा-या स्त्रियांचेही प्रमाण लक्षणीय होते. युध्दात शौर्य गाजवून विजय मिळविणा-या स्त्रियांची उदाहरणेही या काळात मिळतात. परंतु कालांतराने "न स्त्री स्वातंत्र्य मर्हति" पासून "यत्र नार्यस्तु पुज्यन्ते रमन्ते तंत्र देवता" पर्यंतचा स्त्री विषयक दृष्टिकोनातील अंर्तविरोधही दृष्टीस पडतो. मुसलमानी आक्रमण, स्त्रियांवरील अत्याचार ,बंधने यामुळे अनेक बंधने स्त्रियांवर लादण्यात आली. हा काळ जणू अधः पतनाचा होता.

स्त्रियांवरील अन्याय, अत्याचार दुर करण्यासाठी अनेक प्रबोधनकारांनी समाजाचे प्रबोधन केले. १९ व्या शतकात प्रबोधनकारांनी विस्ताराने लिहिले आहे. परंतु स्वामी विवेकानंदाचे स्त्री विषयक विचार हे आदर्श आहे. त्यांच्या स्त्री विषयक विचारांचा आढावा घेतला तर स्त्री जीवनाचा त्यांनी अनेक अंगांनी विचार के लेला दिसतो. भारतीय स्त्रिया व पाश्चात्य स्त्रिया यांच्यातील साम्यभेदाची मांडणी, स्त्री शिक्षण, विवाह आणि गृहस्थाश्रम, स्त्रियांचे समाजातील स्थान, त्यांचे भवितव्य या बाबत विवेकानंदानी आपले विचार मांडलेले दिसून येतात. आपण स्वामीजींच्या स्त्री विषयक विचारांचा आढावा घेऊ.

स्वामीजींच्या जीवनचरित्रांचा अभ्यास केला तर असे लक्षात येते की, त्यांच्या आई भुवनेश्वरीदेवींची स्मरणशक्ती चांगली होती . एकदा कुठलेही आध्यात्मिक पुस्तक वाचलं तर ते स्मरणात रहात असे. हा स्त्री शक्तीचा प्रथम अविष्कार बालपणापासुनच स्वामीजींवर होता. स्वामीजी जेव्हा श्रीरामकृष्ण देवांच्या सहवासात रहात असतांना पूज्य श्री सारदादेवींना त्यांनी पहिलं आणि स्त्रीतील मातृत्व, देवत्व, शुचिता, पावित्र्य आणि तिचं शक्ती स्वरुप सारं त्यांना एकाच ठायी गवसलं. अमेरिकेहून परत आल्यानंतर नावेतून पहिल्यांदा माताजींना भेटायला जाताना स्वामीजी सारखे डोक्यावर गंगाजल शिंपडतात, कारण विचारल्यावर सांगतात,

e-book
2015-16 (47)

Published for National Level Seminar on "The Role of National Service Scheme for Effective Implementation of Prime Minister Schemes for Rural Area"
ISBN: 9788192842967, 19 March, 2016

"The Role of National Service Scheme for Effective Implementation of Prime Minister Schemes for Rural Area"

19 and 20 March. 2016

Organised Under,
QUALITY IMPROVEMENT PROGRAMME (BCUD)
SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY, PUNE

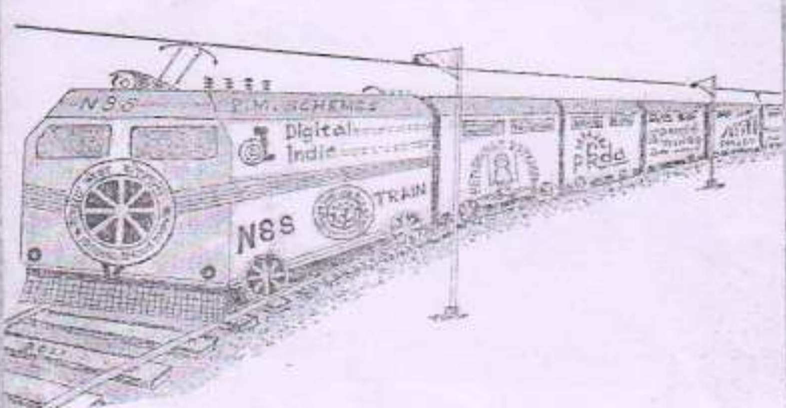

Organised by,
Nashik Shikshan Prasarak Mandal's
Late Bindu Ramrao Deshmukh
Arts and Commerce Mahila
Mahavidyalay, Nashik Road.

Ph.No. (0253) 2465967. Email ID - seminarnss@gmail.com

Published for National Level Seminar on "The Role of National Service Scheme for Effective Implementation of Prime Minister Schemes for Rural Area"
ISBN: 9788192842967, 19 March, 2016

Board of Editors: Dr. A. R. Bhardwaj, Dr. K. D. Kushare, Dr. S. J. Limbare, Dr. D. K. Holkar, Prof. Prakash Warkari and Prof. Tejesh Beldar

PAPER NO	NAME OF THE PARTICIPANT	TITLE OF THE PAPER
23	प्रा.डॉ.सौ.मिनल प्रमोद बर्वे	राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या माध्यमातुन युवकांचा विकास
24	प्रा.स्मिता ओंकारराव माळवे	राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या माध्यमातुन स्वविकास ते राष्ट्रविकास अर्थात 'संहति कार्य साधिका'!
25	प्रा.डॉ.भरतसिंग अमरसिंग पटले & प्रा.श्री.विनोद निरभवणे	राष्ट्रीय सेवा योजनेतुन महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांचा व ग्रामीण समाजाचा विकास
26	श्री दिपक विश्वनाथ हॉखळे & प्रा.डॉ.करुणा दिपक कुवारे	प्रधानमंत्री जनधन योजना सिंहावलोकन
27	प्रा.सौ.लगिता सचिन सावंत	राष्ट्रीय सेवा योजनेंतर्गत तरुणांचा विकास
28	PROF. YOGENDRA SHIVAJIRAO PATIL	PHYSICAL & HEALTH EDUCATION, SPORTS & NATIONAL SERVICE SCHEME
29	प्रा.निशा किशोर भंडारे	एन.एस.एस ग्रामीण व्यवस्थेला सांधणारा पुल
30	प्रा.श्री.तुकाराम एच.मवर	राष्ट्रीय सेवा योजनेतून युवकांचा विकास

Please click on PAPER to access/open it.

Attention:
The views and opinions, expressions and/or reflections contained in this e-BOOK published for and on behalf of the Late BRD Arts and Com., Mahila Mahavidyalaya, Nashik Road should not be interpreted as views and opinions, expressions and/or reflections of the College Authority and of the Editors. The opinions / views expressed in the papers in this e-BOOK by the authors are of their own and the Editors do not necessarily agree with them. The authors themselves are responsible for the contents of their Research Papers and for the plagiarism.

ATTESTED
LIBRARIAN
NSPM's LBRD Arts & Commerce
Mahila Mahavidyalaya
Jail Road, Nashik Road.

दि १९।३, २८।३।२०१६

प्रा.डॉ.सौ.मिनल प्रमोद बर्वे
कै. बिंदु रामराव देशमुख कला व वाणिज्य महिला महाविदयालय,
नासिकरोड
(रासेयो माजी कार्यक्रम अधिकारी)

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या माध्यमातुन युवकांचा विकास

आजचे युवक हे देशाचे भावी नागरिक आहे. देशाचा विकास घडवून आणायचा असेल तर युवकांचा सर्वांगीण विकास करणे महत्वाचे ठरते. सावित्रीबाई फुले पुणे विदयापीठाचे राष्ट्रीय सेवा योजना हे एक प्रभावी माध्यम आहे,ज्याद्वारे विदयार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास साध्य करता येऊ शकतो. गांधीजींनी 'खेडयाकडे चला' असा संदेश समाजाला दिला आहे. गांधीजींच्या जन्मशताब्दी वर्षापासून राष्ट्रीय सेवा योजना सुरु झाली. २४ सप्टेंबर १९६९ हा राष्ट्रीय सेवा योजनेचा स्थापना दिवस आहे.

राष्ट्रीय सेवा योजना म्हणजे बिनभिंतीची शाळा आहे जर आपण महाविदयालयीन शिक्षण व राष्ट्रीय सेवा योजनेमधे तुलना केली तर असे म्हणता येईल की जे अभ्यासक्रमात नसते ते राष्ट्रीय सेवा योजनेत असते. राष्ट्रीय सेवा योजना ही एक चळवळ आहे. यातून युवक हा स्वयंसेवक बनत असतो, बाबा आमटे म्हणतात, "आकाश खांदयावर पेलणारा युवक, सुर्याला कवेत घेण्याची ज्याची इच्छा तो युवक.

जग हे स्वार्थी आहे, म्हणून युवकांमधे दुस-यांविषयीची ताकद निर्माण व्हावी, दुस-यांच्या आयुष्याचा विचार व्हावा, तो खरा आनंद आहे. धर्म, प्रांताच्या भिंती मानवाने तयार केल्या आहे, हे भेदभाव दूर व्हावे. मी, माझे, मला हे भाव दूर करुन माझ्याबरोबर कल्याणाचा विचार व्हावा. राष्ट्रीय सेवा योजनेचे ब्रीदच आहे की मी माझा विचार न करता तुमचेही विचार ऐकेल.(Not for me but for you) समाजाच्या कल्याणातच व्यकतीचे कल्याण आहे, विवेकानंदांनी समाजाला हा संदेश दिला होता की "उठा जागे व्हा, उददीष्टांच्या पूर्तीसाठी प्रयत्न करा."

राष्ट्रीय सेवा योजनेचे उददीष्टच आहे की समाजाला समजून घेणे, समाजाला समजून घेत स्वतःचा विकास करणे, समाजाच्या गरजा, समस्या लक्षात घेऊन त्यावर उपाययोजना करणे, सामाजिकता व नागरिकता याची जाणीव असणे, आपल्या ज्ञानाच्या आधारावर समाजाच्या समस्येचे प्रत्यक्ष निराकरण करणे, समूहात राहुन समूहाची जबाबदारी ओळखून ती पार पाडणे, आपल्या उपक्रमात अधिकाधिक समाजाला सहभागी करुन घेणे, लोकशाही प्रवृत्तीने नेतृत्व गुणांचा विकास करणे, मानवनिर्मित व नैसर्गिक आपत्तीला तोंड देण्याची क्षमता निर्माण करणे, सामाजिक समरसता व राष्ट्रीय एकता निर्माण करणे.